

Fónai Eszter

DEZINTEGRÁLT MAGYAR, INTEGRÁLT SPANYOL TÁRSADALOM?

Egy adott társadalom integráltsági/dezintegráltsági fokát meghatározhatja a munkaerő-piac, az iskolarendszer, a települési és térségi egyenlőtlenségek, a társadalmi kontaktusok, az etnikai kizárás, a szegregáció, a diszkrimináció, a jövedelmi egyenlőtlenségek, a várható élettartam. Ezek vizsgálatával megpróbálunk rámutatni arra, hogy valóban integrált-e a spanyol társadalom és dezintegrált-e a magyar. Miben hasonlít és miben tér el a két ország. Hogyan reagál, hogyan dolgozza fel a társadalmat érintő krízishelyzeteket. Mindezt a társadalom egy konkrét szegmensére, a fiatalokra vonatkoztatva. A vizsgálat során összevetjük az első fejezetekben ismertetett témákat aszerint, hogy hogyan hatnak a társadalomra.

A két ország közti hasonlóságok és különbségek

A politikai átmenet összehasonlítása

A két ország hasonlóságainak vizsgálata során elsőként a történelmi múltat vesszük górcső alá. Mindkét országban békés, megegyezéssel átmenet ment végbe. A gazdasági, politikai átalakulás nem katonai erő felhasználásával indult illetve zajlott le. A tekintélyuralmi rendszerek jelentős változáson mentek keresztül. Mind a Franco-, mind a Kádár-rendszer a kezdetekben diktatórikus jellegű volt, majd a későbbiekben a demokratizálódás felé indult. Mindkét átalakulási folyamatot gazdasági válság kísérte. Megjelentek a nemzeti – regionális konfliktusok. Magyarországon a környező országokkal való viszonyból fakadt, míg Spanyolországban a központi állam és a kis nemzetek közötti ellentétek jelentek meg újra (baszk, katalán). Viták robbantak ki az Európai Közösség és a NATO csatlakozásról, melyek később csillapodtak. Az átalakulás során kialakult az új politikai irányt képviselő mérsékelt, versengő többpártrendszer (Kalocsai, 2001).

Az országok közötti különbségek a következők. Magyarországon valós rendszerváltás ment végbe, hiszen a gazdaság alapjai is megváltoztak. Ezzel ellentétben, Spanyolországban a diktatúra a gazdaságot szabadon hagyta működni, megmaradt a magántulajdon. Spanyolországban más volt a re-

cesszió közvetlen előzménye, erőteljes fellendülés után következett, míg Magyarországon folyamatos, lassú hanyatlás ment végbe, melynek a rendszerváltás volt a tetőpontja. Különbözőek az átalakulások nemzetközi hátterei, a két változás folyamata között 15 év a különbség. A spanyol átmenet a régi rendszer felső vezetésének állandó felügyelete mellett zajlott, míg Magyarországon a régi vezetést felváltotta egy új kormány. A politikai és az alkotmányozási folyamat során fontos szerep jutott a királyság intézményrendszerének Spanyolországban (Kalocsai, 2001). Az átalakulás során a király sokat segített a gördülékeny váltás megvalósításában. A változások teljesen más feltételrendszer és körülmények mellett zajlottak le. Így az összehasonlítás során ezt figyelembe kell venni.

A népesség alakulása

Magyarországban megfigyelhető, hogy a kilencvenes évektől kezdődően egy fokozatos népességcsökkenés figyelhető meg, ezzel szemben Spanyolországban ellentétes folyamatok játszódnak le. Itt a népesség stagnálása figyelhető meg, köszönhetően többek között a magas dél-amerikai bevándorlásnak (internetes forrás-1). Az egész Európát érintő elöregedés mindkét országot ugyanúgy sújtja. A elöregedésnek számos szociális, társadalmi és gazdasági hatása van. A problémák enyhítése érdekében minél tovább kell bent tartani a munkaerőpiacon az idősebb korosztály tagjait. Ennek érdekében a nyugdíjkorhatárt emelték meg, valamint az idősebb korosztályt is igyekeznek bevonni a tovább- és szakképzésekbe.

Foglalkoztatottság

A két ország foglalkoztatottsági szerkezete hasonló. Nagyságrendi eltérés nem tapasztalható, csak néhány százalékpontos eltérés figyelhető meg a mezőgazdasági és a szolgáltatási szektor terhére (KSH, 2001). Megállapítható, hogy az ágazati szektorok megoszlása hasonló, egy kis mértékben a mezőgazdaság és a szolgáltatási szektor felé mozdult el Spanyolországban. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy nagy földterülettel rendelkeznek, amely mező-

gazdasági művelésre alkalmas, másrésztől – akár csak Magyarországon – az ipar jelentősen csökkent az utóbbi időben, és helyét fokozatosan a tercier szektor vette át. A tercier szektor szerepe elsősorban Spanyolországban mutat kiemelkedő értékeket, hazánkban az elmúlt időszakokban figyelhető meg a szolgáltatási szektor előtérbe helyeződése.

Az ifjúság munkaerő-piaci helyzete

Európában az utóbbi években a fiatalok mindössze feleakkora eséllyel szereznek munkahelyet, mint a felnőttek. A fiatalok munkanélkülisége az európai átlag kétszeresét teszi ki Spanyolországban – a 25 év alattiak esetében 17,9 százalék, a 25 év felettieké 7,7 százalék. A fiatalok esetében különösen nagy az elszegényedés veszélye – a 16–24 éves korosztálynál 19 százalék, a 25–64 éveseknél 12 százalék. Egy Európai Ifjúsági Paktum létrehozását javasolta Németország, Franciaország, Svédország és Spanyolország, amelynek keretében kiemelt területként javasolják kezelni a fiatalok sérülékenységét, a generációs különbségeket, a fiatalok oktatásban és szakképzésben történő felkészítését, valamint a fiatalokat érintő szakpolitikák szorosabb összehangolását. A javaslatot az Európai Tanács elfogadta – összhangban a Bizottság 2005–2009 közötti időszakra szóló stratégiai célkitűzéseivel –, és a foglalkoztatás, integráció és társadalmi előrejutás; az oktatás, képzés és mobilitás; a családi élet és a hivatás összeegyeztetése területet felölelő intézkedéscsomagot épített be a lisszaboni stratégiába (Varga, 2006).

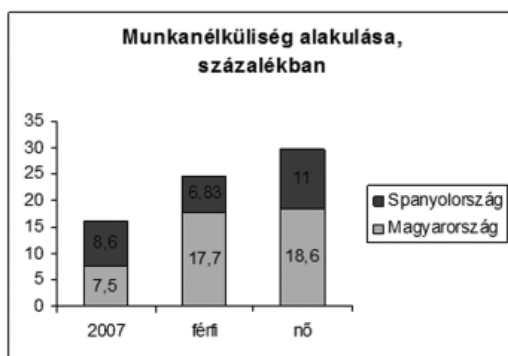
1993-ban a spanyol munkanélküliségi ráta 23,9% volt, és 1994-re 24,3%-ra nőtt, ami több mint kétszerese az európai átlagnak (10,6%). A nők és a fiatalok körében volt a legmagasabb a munkanélküliség, 1993-ban a fiatalok 41,3%-ának nem volt munkája. A tartós munkanélküliség szintén igen súlyos probléma Spanyolországban, a munkanélküliek 49,8%-a volt tartósan munka nélkül 1993-ban (Köpeczi, 2000). A probléma súlyosbodása azzal magyarázható, hogy az oktatási rendszer nem alkalmazkodott a munkaerőpiac igényeihez és továbbra is alacsony maradt a jól képzett munkaerő aránya. Az oktatási és képzési rendszer hiányosságával magyarázható, hogy 1993-ban a 25 évnél idősebb spanyolok 63,7%-a csak a kötelezően előírt iskolákat végezte el. 1992-ben a spanyol kormány erőfeszítéseket tett a problémák megoldására, létrehozta az ún. Konvergencia Tervet, melynek célja a munkahelyteremtés és a munkanélküliség csökken-

tése volt. Az Európai Unió jogrendje értelmében az eurót még be nem vezetett országok minden évben konvergencia-programot nyújtanak be a Tanács és a Bizottság részére. Ez tartalmazza – és elfogadásával mintegy jogilag megköti – a tagállam olyan irányú és tartalmú gazdaság- és költségvetés-politikáját, amely előrevisz az euró rendszerhez való csatlakozás felé. 1994-től indult változás a spanyol munkaerő-piacon, azóta pozitív trendek mutatkoznak. 1999-ben az általános aktivitási ráta 0,9%-al, a foglalkoztatási ráta 2,5%-al, a fiatalok körében 3,3 %-al, a felnőttek körében 2,1%-al nőtt (López-Viscarret–Rodríguez, 2002). 1997 és 1999 között a tartós munkanélküliség jelentősen csökkent, mintegy 29,3%-al. Számos probléma mutatkozik még az eredmények ellenére. Az Európai Unió többi tagállamához képest Spanyolországban még mindig alacsony az aktivitási ráta, nagy különbségek mutatkoznak a nők és a férfiak, valamint az egyes tartományok foglalkoztatási arányaiban (A nők munkanélküliségi rátája 1999-ben 23,1% volt, míg a férfiaké a fele, 11,2%) (internetes forrás-2).

Az elmúlt időszakban a 15–29 éves korosztály aktivitási rátája jelentősen csökkent, aminek kizáró oka a közép- és felsőfokú oktatásban, nappali tagozaton tanuló fiatalok arányának növekedése. Az utóbbi években a fiatalok iskolázottsági szintje emelkedett, azonban ennek ellenére a fiatalok munkanélkülisége is nőtt, mert egyrészt a gazdaság egyre inkább munkaerő-megtakarító jellegűvé válik, másrészt a munkaadók humán erőforrás igénye és a fiatalok szaktudása, tapasztalata között jelentős különbség látható, ami elhelyezkedési esélyeiket kedvezőtlenül befolyásolja. Az ifjúság (15–24 évesek) munkanélküliségi rátája 2005-ben 19,4%-ra nőtt, szemben az előző évi 16,3 %-kal, vagyis a munkanélküliek közül minden ötödik a 15–24 évesek közül kerül ki. Ebben nem kis szerepet játszik az, hogy az e korcsoportból a munkaerőpiacon jelenlévők jelentős hányada csak alapfokú végzettséggel rendelkezik, ami párosulva a gyakorlat hiányával, eleve meghatározza (szinte kilátástalan) helyzetüket. A csak alapfokú végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája szintén e korosztálynál 31,1% (ami több mint kétszerese az ugyanilyen végzettségű teljes sokaságára jellemző 14,3%-nak), ezen belül a 15–19 éveseké 45,7%, a 20–24 éveseké pedig 26,2%-os volt. Látható, hogy a legveszélyeztetettebb helyzetben a középiskolás korú fiatalok vannak.

Munkanélküliség

Az OECD által alkalmazott fogalom lényege, hogy az tekinthető munkanélkülinek, aki munkaképes korú, és munkaképes, viszont munkaszerződésének lejártával, vagy időleges felfüggesztésével munka nélkül maradt, továbbá az, aki első munkahelyét keresi. Mindegyik kategóriánál fontos elem, kritérium a munka keresése. Tehát a munkanélkülinek a munkanélküliség tényét be kell jelentenie a munkaközvetítőnél. Emellett folyamatosan jelentkeznie kell a munkaközvetítő irodában, ezzel igazolva, hogy a munkára váró tényleg keresi a munkaalkalmat. Amennyiben a munkanélküli, ezeknek a kötelezettségeknek nem tesz eleget, elveszíti a segélyre való jogosultságát. A foglalkoztatás, mint önálló kérdéskör a kilencvenes évektől van az Európai Unió politikai témái között. A növekvő munkanélküliségre két válasz született. 1991-ben a Maastricht-i szerződés, mely szerint a gazdasági és pénzügyi unió létrejöttével a gazdasági megőrződések hatékonyabban kezelhetők, majd 1997-ben az Amszterdami szerződés, mely a munkaerő-piac strukturális átalakításának hiányosságaira kereste a választ. A liszaboni stratégia célul tűzte ki a teljes foglalkoztatottságot. Ennek érdekében a nők számára 60%-os, összességében pedig 70%-os foglalkoztatottsági rátát írt elő 2010-re. A 2001-es foglalkoztatási irányvonalakban meghatározták az életen át tartó tanulást, a szakképzettséget és a mobilitást, mint elsőszámú prioritásokat. A két stratégia hatására a kilencvenes évek közepére mindkét országban fordulópontra következett be. A növekvő munkanélküliség tendenciát váltott és csökkenő ütemet vett fel (Kalocsai, 2001). Annak ellenére, hogy Spanyolországban csökken a munkanélküliség, az EU átlaghoz képest (7,9%) még mindig elég magas (8,5%). A magyarországi mutatók az Európai Unió átlagához közelítenek (7,5%) (internetes forrás-3).

Forrás: KSH, INE. 2007

Foglalkoztatáspolitikai

A különböző adatok azt mutatják, hogy az aktív munkaerő-piaci stratégiák igen eredményesek lehetnek a juttatásból élők munkavállalásának ösztönzésében, így például a különféle csoportokat célzó képzési programok. A képzettség növelése alapvető szerepet játszik az alulreprezentált csoportok foglalkoztatási kilátásainak javításában, akik egyébként jóval kevesebb képzési lehetőséghez férnek hozzá, mint a már eleve magasan kvalifikált, vagy jó állásokat betöltő munkavállalók (internetes forrás-4). A továbbképzéshez való egyenlőtlen hozzáférés szinte mindenütt tetten érhető: a legkedvezőtlenebb helyzetben a nők, az időskorúak, az alacsonyan kvalifikált munkavállalók, a bevándorlók és a kisvállalatok alkalmazottai vannak. A képzettség javítása és az alulreprezentált csoportok munkaerő-piaci integrálása, elengedhetetlen lépések az európai munkaerőpiacok teljesítményének növeléséhez. Az ifjúság számára igen sokféle támogatási programot kínálnak az EU tagországain belül. A sokféleség első oka, hogy eltérő korhatárokat vonnak meg az egyes országok a támogatási programok kapcsán, s a programok alkalmazkodnak az életkori sajátosságokhoz. A sokféleséget magyarázza továbbá az is, hogy a fiatalok más célcsoportok kapcsán is bekerülhetnek a programokba: pl. nők, tartós munkanélküliek, kirekesztődők számára szervezett programok is érinthetnek fiatalokat. A fiatalok számára a legtöbb országban csak az aktív programok elérhetőek, passzív ellátásokba csak a legkritikább esetben kerülhetnek. Az aktív programok célja ketts: egyfelől kivétel nélkül igyekeznek a szervezők a célcsoport képzettségi szintjét emelni, másfelől a munkavégző készség, képesség terén fejlődést elérni, munkatapasztalatot biztosítani. A fiatalok körében szervezett programok könnyebben, gyorsabban valósulnak meg, mint más célcsoportok esetében (Csoba, 2006). Az aktív korban lévő, bár nem foglalkoztatott személyek többsége részesül valamilyen jövedelempló juttatásban. A két ország meglehetősen magas inaktivitási szintje több okra vezethető vissza. Beszélhetünk szabad választásról, például a gyermeket nevelő munkavállalók esetében, ahogy számos, külső, a munkaerő-piaci részvételt gátló tényező együttes hatásáról is. Az aktivitás növelését elsősorban megfelelő bérezéssel, illetve olyan gátló tényezők visszaszorításával lehet elérni, mint a korengedményes nyugdíj. Szükség van továbbá néhány nem pénzügyi eszköz kiterjesztésére is, mint a gyermekfelügyelet biztosítása, a családbarát, rugalmas

munkavégzés lehetősége, illetve a részmunkaidős foglalkoztatás terjesztése. A mobilizálás célcsoportjai között első helyen a nőket kell említenünk. Bár az elmúlt évtized során a nők munkaerőpiaci részvétele mindkét országban nőtt, a két nem közötti különbség a foglalkoztatás terén még mindig elég magas százalékponton áll. A másik nagy célcsoportba az időskorú, 55 és 64 év közötti munkavállalók tartoznak. A fogyatékkal élők munkaerőpiaci részvételét a halmozottan hátrányos helyzet jellemzi. Átlagosan a kereső korban lévő lakosság 21 százalékát adják, bár foglalkoztatottságuk mértéke jelentős eltéréseket mutat, Magyarországon 17%, míg Spanyolországban 22%.

Kultúra és vallás

Azt, hogy egy adott társadalom milyen, nagyban befolyásolja a kultúra, a hagyományok tisztelete vagy elutasítása, a vallás, a család, a kialakult normarendszer. Sokat elárulhat az is, hogyan ítélik meg más országokban az adott ország lakóit. Mi jut először eszükbe ha meghallják Magyarországot vagy Spanyolország nevét. Spanyolország nevének hallatára a külföldieknek ma is felcsillan a szeme. Sokan az ebéd utáni pihenők, a siesták, a hangulatos kiskocsmák, bárók, cafeteriák, a kedélyes mediterrán életvitel világára gondolnak (Szilágyi, 1996). A nyolcvanas évek társadalmi változásai jelentős mértékben átalakították a lakosság szokásait, modernizálódtott az életmód. Az ország ugyanakkor megőrizte sajátos identitásának egy részét is. Saját értékeiket átalakítva megőrizték, modernizálták szokásaikat. A spanyolok megtartották, és a huszadik század követelményeihez igazították az ebéd utáni siesta rendszerét. Az országban ötnapos, napi nyolcórás munkarendben dolgoznak az emberek. A késői ebéd és vacsora, az utcák éjszakai nyüzsgése egy tradicionális társadalom szokásainak továbbélését jelenti. Az elmúlt évtized változásai és a nők munkába állása sem változtatott ezen a helyzeten. A lakosság a modern világ követelményeivel összhangban állónak találja a társadalmilag kialakult és elfogadott több száz éves normarendszer fennmaradását (Szilágyi, 1996). A köznapi és társasági élet elképzelhetetlen lenne az országban található számtalan bár, cafeteria, taverna és rengeteg étterem nélkül. Fontos megemlíteni, hogy a szolgáltatások adják a belső hazai össztermék több, mint 50%-át és foglalkoztatják a munkaerő majdnem 60%-át (INE, 2003). Sok szakember szerint a spanyol értékek szemben állnak a modernizáció és a fogyasztói társadalom értékeivel. Azonban

egy dolog mégsem tagadható: csendes forradalom zajlott le a spanyol társadalom életmódjában. Ez a demokratikus politikai és társadalmi értékek széles körű elterjedésében és elfogadásában is kifejezésre jut (Szilágyi, 1996). Az is meghatározó, hogy a vizsgált országban élő lakosság hogyan látja hazáját. A magyarok saját hazájukról egyöntetűen azt mondták, hogy egy szép tájakban gazdag, sokat szenvedett ország. A lakosság döntő része (több mint 80%) egyetért abban, hogy Magyarország vállalkozó szellemű emberek országa, fényes múltú, nagy történelmű, tehetséges, nagy kultúrájú, szorgalmas ország. Nagy tudományos- és sportteljesítmények országa, művelt és civilizált emberek hazája. A lakosság kétharmada, háromnegyede szerint Magyarország az emberi szabadság, a demokrácia országa, mely nagy jövő előtt áll. A magyarok több, mint a fele szerint Magyarország gyorsan fejlődik, tisztességes, becsületes emberek lakják (internetes forrás-5). A Magyar Gallup Intézet országos közvélemény-kutatása szerint kirajzolódik két komoly gyengeség. Az egyik a mértékletesség hiánya, a másik az együttműködés, és a társadalmi-közösségi összetartás készségének a relatív hiánya. Ami egy bizonyos formában pozitívum, az más formában negatívum is lehet. A ravaszság, a "jég-hátán-is-megélni-tudás", agyafúrtság itt "ügyeskedővé" torzul, a becsvágyó, törekvő ember "törtetővé" válik. A megélhetésért való kitarító és szorgalmas küzdelem "anyagiasságba" és "kapzsiságba" is beletorkolhat. Pozitívnak tekinthetjük-e a magyarok alkotta országgépet? A közvélemény-kutatás adatai alapján azt kell mondanunk, hogy nem. Közérzetet, elégedettséget, szubjektív életszínvonalat, mentális közérzetet és mások boldogságáról alkotott véleményeket vizsgáltak. Az emberek tudatában egy javarészt sikertelen és boldogtalan társadalom képe él, egy olyan társadalom képe, amelyben az emberek 60-70 százaléka sikertelen és boldogtalan. Életkoronként, iskolai végzettség és lakhely szerint eltérő tendenciák alakultak ki. A közérzetet és elégedettséget tekintve a legpozitívabban a 18-24 éves, felsőfokú végzettségű, nagyvárosban élő lakosság nyilatkozott. Attól, hogy a következő években anyagi nehézségei lesznek, 1993-ban az emberek kétharmada félt, ma már csak minden második ember. 1993-ban az átlagnál jóval nagyobb mértékben tartottak az anyagi problémáktól a 45-65 közöttiek, mára ez az életkori határ feljebb került, az átlagnál jobban csak az 55-64 év közöttiek félnek (internetes forrás-6). Az általános rossz közérzet, elégedetlenség, lefelé csúszás, boldogsághiány, sikertelenség, nyomasztó környezet ellenére

az emberek önmagukról rendkívül dinamikus és öntudatos emberek képét festik. A magyar lakosság legnagyobb része az országot a mindennapi élet és a megélhetés biztonságát nyújtó Magyarország felé vezetné. A felkínált jövőképek sorrendje a következőképpen alakult: biztonságos, emberséges, igazságos, gazdag, jómódú, tisztességes, erkölcsös, jókedvű, türelmes, toleráns, nyitott, komoly nemzetközi szerepet játszó, vallásos, hívő, katonailag erős Magyarország (internetes forrás-7).

Egy társadalom gondolkodásmódjának, erkölcsi-kulturális beállítódásának és értékpreferenciáinak egyik jellemző vonása az egyház illetve a vallás. A vallás közösségi jelenség. A vallás lényegéhez tartozik, hogy értékeket rögzít, és normákat jelöl ki, az általa képviselt értékekre szocializál és azokat a társadalmi kontroll segítségével megőrizni igyekszik; mindebben a minőségében pedig hozzájárul a közösségi és a társadalmi önazonosság ápolásához és őrzéséhez, a társadalmi együttélés és a közrend megszervezéséhez és stabilizálásához, valamint a devianciák korlátozásához. A társadalomban a vallási közösségnek van bizonyos önmozgása, olyan, ami nem független a közösség hitétől, értékeitől, etikájától, törekvéseitől. A vallás egyfelől a hagyomány- és identitásőrzés, másfelől a közösségápolás, harmadrészt azonban a társadalmi beilleszkedés és alkalmazkodás erőteljes segítő intézménye. A vallásosság mindegyik típusára érvényes az erőteljesebb készítés a közösségalkotásra, a közösségi részvétellel, a családiasságra. A vallásossággal általában (a nem-vallásosnál mérhetően erőteljesebb mértékben) együtt jár az erkölcsi elvek ápolása és a pszichikai-lelki kiegyensúlyozottság. A hagyományőrzés, a jövővel szemben inkább a múlt értékeire támaszkodás, a kulturális értelemben vett konzervativizmus. A vallásosság – legalább bizonyos vonatkozásokban – jelentős személyiség- és magatartásbefolyásoló tényező (internetes forrás-8). A két ország ifjúságát összehasonlítva vallásosság szempontjából megállapítható, hogy a tradicionális vallásosság hanyatlik. A vallását gyakorló, rendszeresen templomba járó fiatalok száma igen csekély és még a hagyományosan katolikus országnak nevezett Spanyolországban is alacsony az arányuk. A spanyolországi fiatalok túlnyomó többségében katolikusak, közel azonos az arányuk a nem hívőknek és az egyéb vallási felekezethez tartozóknak (internetes forrás-9). Magyarországon szintén a katolikusok vannak nagyobb arányban, de Spanyolországgal ellentétben a katolikustól eltérő hitűeknek (főként reformátusok) magasabb az arányuk.

Forrás: Ifjúság2000©, INJUVE- Informe Juventud en Espana 2000.

Összességében elmondható, hogy a vallás, mint meghatározó erkölcsi, etikai szabályozórendszer, megszűnt a fiatal korosztály számára. Az alapvető elveket, amelyeket az egyház közvetít, a családi szocializáció során elsajátíthatja a fiatal. Azonban nem mondhatjuk, hogy napjainkban alapvető normarendszert jelent. Alapvető kulturábeli ellentétek húzódnak a két ország között. Ez hatással van például a vallásra, a szabadidő eltöltésére, a kulturális intézmények látogatottságára. A vallásról elmondható, hogy az alapjaiban katolikus Spanyolország még mindig hordozza az egyház tanításainak elveit, normáit. Az egyházi ünnepek meghatározóbbak, mint hazánkban. Ugyanakkor a fiatalok körében egyre inkább háttérbe szorul a vallás. Ez elsősorban a vallás aktív gyakorlására vonatkozik. Magyarországon szintén visszaszorulóban van a vallás, a korábbi nem túl magas arányhoz viszonyítva is. A szabadidő eltöltése közel azonos formában van jelen mindkét országban. Hányadában a legnagyobb a tv-nézéssel eltöltött idő. Ezt követik olyan tevékenységek, mint az olvasás, moziba járás, kulturális intézmények látogatása. Ezen tevékenységeknek a hányada eltér a különböző korosztályok szerint.

Összegzés

A kutatás során a magyar és a spanyol társadalmat vizsgáltuk aszerint, hogyan hat korunk egyik legmeghatározóbb problémája – a munkanélküliség – a két országra. Célcsoportként az ifjúságot állítottuk a középpontba. Az ifjúság, mint számban egyre inkább növekvő csoport vizsgálata a múlt században kezdődött. Az ifjúságkutatások hazánkban és külföldön egyaránt hasonló kérdésekre keresték a választ. A fiatalság rétegződését, kulturális szokásait, családi szocializációjuk hatásait, oktatási hely-

zetüket, munkaerőpiacra való bejutásuk lehetőségét a rendszerváltást követően kezdték új szempontok alapján vizsgálni.

A társadalmi változásokra az ifjúság nagyon rövid alatt reagál, ezért van szükség a folyamatos nyomonkövetésükre. Értékeik és tevékenységeik eltérnek a felnőtt társadalom értékeitől és tevékenységeitől. A politikai – gazdasági – szociális – kulturális rendszerváltással megjelenő problémák fellelhetők az ifjúság körében is pl.: kiépülő demokrácia, fogyasztói piac kialakulása. A 90-es évek közepén jelentek meg a zenei irányzatok mentén alakuló szubkultúrák. Spanyolországban, ugyanebben az időszakban szintén a szubkultúra-kutatások kerültek középpontba. A kétezres évek új feltételeket állítottak az államok, a gazdaságok és az ifjúság elé. A legnagyobb kihívást az ipari társadalmi berendezkedésről való áttérés jelentette a tudásalapú, információs társadalomba. Előtérbe kerülnek a kisebbséggel, a kirekesztődéssel kapcsolatos problémák. Megmaradnak a hagyományos kutatási témák is, így például a vallás, az oktatás, vagy a társadalmi mobilitás. Az általunk vizsgált két országot tekintve a kutatások hasonló irányban, hasonló módszerekkel történtek. A vizsgálatok nem azonos időpontokban mentek végbe, de az időbeli eltérés a kétezres évekre már eltűnt.

Az ifjúságkutatások során különböző aspektusok szerint vizsgálták a célcsoportot. A magyar és a spanyol kutatók egyaránt feltérképezték a regionális különbségeket, a nők és a férfiak helyzetét. A magyar vizsgálatoknak a rendszerváltás a középpontja, míg a spanyol vizsgálatoknak a globalizáció. A magyarországi eredmények alapján a kutatók a családi helyzet, a lakóhely, a szocializáció és az oktatás szerint csoportosították és elemezték az ifjúságot. A spanyolországi kutatások a munkaerőpiaci helyzet, a nők és a férfiak közötti gazdasági eltérés, a regionális lehetőségek mentén vizsgálták a fiatalok helyzetét.

Magyarországon a nyolcvanas-kilencvenes években, Spanyolországban a hetvenes években megjelenő ifjúsági munkanélküliség az oktatást, főként a szakképzést érintette érzékenyen. Az olajárrobbanás és az azt követő gazdasági recesszió folytán felerősödött a piac szerepe, és miután az iskolarendszertől kilépő fiatalok nem tudtak elhelyezkedni, az oktatás szerepe átértékelődött. A fiatalok munkára való jobb felkészítését várták az oktatási intézményektől. Ennek következtében viszont a szakképzés szerepe átértékelődött és egyben fel is értékelődött. Ezek a folyamatok több irányban is hatottak az oktatás

szerkezetére. A kétezres évekre kialakuló oktatási expanzió tovább folytatódik. A tanulás mind egyéni, mind társadalmi szinten megtérül. Minél magasabb szinten végez valaki, annál biztosabb lehet benne, hogy a munkabére magasabb lesz. Az oktatással kapcsolatban mindkét országban közel azonos kérdések vetődnek fel: vagyis a diplomák piacképessége, a kirekesztés, a szülők iskolázottságának hatása, illetve a nemek közti különbségek. A vizsgált országokban egyaránt problémát okoznak az oktatásból kimaradt tanulók. Hasonló gondokkal küzdenek a szakképzések, a gyakorlati oktatás bevezetése területén (habár a spanyol oktatás inkább gyakorlati jellegű, szemben a magyar, elméleti alapokat biztosító iskoláival).

A fiatalok munkaerőpiaci helyzete az utóbbi években fokozatosan romlott. Ez egyrészt a diplomások százalékos arányának növekedésével, másrészt a rendelkezésre álló álláshelyek számának csökkenésével, a munkáltatók eltérő igényeivel is magyarázható. A diplomák piacképességével kapcsolatban megoszlanak a vélemények, egyesek szerint nincs olyan diploma, amely ne lenne piacképes, mások cáfolják ezt. A munkáltatók szerint a munkaképes korúak nagy százaléka nem rendelkezik megfelelő tapasztalattal ahhoz, hogy megfelelő munkaerőt biztosítanak. A végzettséghez megfelelő munka vagy beosztás az előbb felsorolt okok miatt nem áll a pályakezdők rendelkezésére. Ezért a fiatalok kénytelenek a végzettségükhöz képest alacsonyabb szintű munkát elvállalni. Sokan a feketegazdaságba szorúlnak, vagy egyéb módon igyekeznek eltartani magukat (pl.: a fiatalok nagy számban lesznek drogdílerok Spanyolországban). A negatív hatások, a munkaerőpiacról való kiszorulás elkerülése érdekében mindkét ország hatalmas pénzügyi forrásokat mozgósít, állami, regionális szintű programokat, át- és továbbképzéseket igyekszik bevezetni. Munkáltatói oldalról pedig a fiatalok alkalmazásának vonzóvá tételével kapcsolatos programokat támogat az állam (pl.: start kártya, youth-start).

A foglalkoztatottság színvonala mindkét ország esetében növekvő tendenciát mutat. A foglalkoztatottság esetében figyelembe kell venni, hogy mindkét ország politikai-gazdasági átalakuláson ment át. A rendszerváltást megelőzően szinte teljes volt a foglalkoztatottság. A rendszerváltást követően megjelent nagyarányú munkanélküliségre kellett a két államnak válaszolnia. A fejlődés növekvő üteme a kilencvenes évek közepére lelassult, ezért új intézkedéseket irányoztak elő. A legégetőbb problémát

a nők, a fiatalok és a tartós munkanélküliek jelentették. Magyarország és Spanyolország az Európai Unióval közös pályán haladt a reformok bevezetése terén, habár hazánk fejlődése valamivel a spanyol fejlődés ütemétől eltért. A nők munkanélkülisége hazánkban alacsonyabb, mint Spanyolországban. Ennek oka az, hogy a rendszerváltás előtt is viszonylag magas volt a foglalkoztatottságuk. Spanyolországban ezzel ellentétben a nők nagyobb hányada maradt ki a munkaerőpiacról. A kétezres évekre az EU-val közös stratégiák kidolgozása és végrehajtása jellemző. A főbb célok a foglalkoztathatóság javítása, a vállalkozókészség fejlesztése, a munkavállalók és a munkáltatók alkalmazkodó-képességének javítása, nők és férfiak egyenlő esélyeinek javítása, a humán tőke fejlesztése, az élethosszig tartó tanulás biztosítása. A munkanélküliségi ráta javítása érdekében a következő foglalkoztatási formákat vezették be: időszakos, atipikus, részmunkaidős (hazánkban még nem annyira elterjedt). Az atipikus foglalkoztatási formák a következők: alkalmi munkavállalás, távmunka, önfoglalkoztatás, munkaerő-kölcsönzés, határozott idejű (szerződéses) foglalkoztatás, osztott vagy egyenlőtlen munkaidejű foglalkoztatás, tranzit foglalkoztatás, kollektív önfoglalkoztatás (szövetkezet). A szociális gazdaság kialakítása és a non-profit szektor foglalkoztatási kapacitásának bővítése szintén a foglalkoztatás javítását célozza. Spanyolországban különösen nagy gondot fordítanak a határozott idejű szerződésekre, mivel a fiatalok munkavállalása során nem ez az elterjedt forma. A két országról elmondható, hogy hasonló gondokkal küzd. A problémák megoldására közel azonos terveket alakítanak ki. A régiós, nembeli, korosztálybeli különbségekből fakadó problémák esetében is hasonló megoldások születnek. Ezek megvalósítása eltérhet ugyan, de alapvetően a munkanélküliség felszámolására és a foglalkoztathatóság növelésére irányulnak, általában pozitív tendenciát mutatva.

A hipotézisünkre, vagyis hogy a két társadalom közül melyiket tekinthetjük integráltnak, a választ nem lehet egyértelműen megadni. A két ország hasonlósága, közel azonos fejlődési iránya ellenére a munkanélküliség negatív hatásait nem azonos módon dolgozza fel. Ez az eltérő kultúra, szokások és normarendszer, a különböző politikai pártok intézkedéseinek hatásaira vezethető vissza. Az előző fejezetekben említett szakirodalmakból kiderül, hogy a magyarok negatívabban látják jövőjüket, mint a spanyolok. A gazdasági különbségek az Európai Unió támogatásainak köszönhetően egyre inkább csökkennek. Összességében megállapítható, hogy

a két ország ifjúságának problémái, nehézségei az ezekre adott válaszok közel azonosak. Ebből azonban nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a spanyol társadalom integráltabb-e, mint a magyar.

Rezümé

A kutatás az ifjúság, ezen belül a pályakezdő fiatalok elhelyezkedési esélyeit, munkaerőpiaci helyzetét vizsgálja két ország – Magyarország és Spanyolország – összefüggésében. A dolgozat elsősorban arra keresi a választ, hogy az ifjúság hogyan képes megküzdeni napjaink egyik legnagyobb problémájával: a munkanélküliséggel, illetve arra, hogy ez hogyan befolyásolja a két társadalom integráltsági avagy dezintegráltsági fokát. A két ország által tervezett és már megvalósított intézkedések összehasonlítása több szempontból is lehetséges és érdekes. Mind Magyarország, mind Spanyolország hasonló történelmi múlttal rendelkezik, egy diktatórikus rendszert egy demokratikus rendszer követ. A politikai átmenet utáni intézkedések mindkét országban a korábbi rendszerből fakadó gazdasági, szociális problémákra (munkanélküliség, nők helyzete, térségi különbségek, oktatási helyzet, esélyegyenlőség kérdése... stb.) adott válaszok voltak. A két ország, a közel azonos problémák ellenére azonban nem fejlődött azonos irányba. Ennek gazdasági, politikai és szociális okai vannak.

Resume

The research is about the abilities for job finding of the youth especially the entrants situation in the labour market in Hungary and Spain. The paper firstly examines that how can the youth fight against the recent most serious problem: unemployment, and how this effects the two societies degree of integration and desintegration. The comparison of the two countries achieved and planned measures is interesting and possible in many ways. Both Hungary and Spain has a similar historical background, a dictatorial system is followed by a democratical system. The measures in both countries after the political changes are answers to the social (unemployment, the situation of women, regional differences, school status, equal opportunities... etc.) and economical problems of the former system. The two countries despite the similar problems have not improved in the same direction. This has political, social and economical reasons.

Bibliográfia

1. Abramo, Helena (1994): *Cenas juvenis*, São Paulo: Scritta.
2. Albert Fruzsina – Dávid Beáta (1999): A bizalmas kapcsolatokról. In: Szívós Pál – Tóth István (szerk.): *Monitor*. Budapest: TÁRKI, 218-229.
3. Ancsel Éva (1984): Az értékek változása és az ifjúság. In: Békés Zoltán (szerk.): *A magyar ifjúság a nyolcvanas években*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 61-67.
4. Andor Mihály (1999): Kétféle diploma. *Iskolakultúra*, (1), 46-54.
5. Andor Mihály (2000a): A lakóhely hatása az iskolaválasztásra. *Iskolakultúra*, (3), 45-51.
6. Andor Mihály (2000b): Iskolaválasztás és mobilitás. Budapest: *Iskolakultúra*. Iskolakultúra könyvek 3.
7. Atkinson, Rita L. et al. (1995): *Pszichológia*. Budapest: Osiris – Századvég Kiadó
8. Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2005): *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés*. Budapest: Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda
9. Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2005): *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés*. Budapest: Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda
10. Bauer Béla (2006): A fiatalok művelődési szokásai. In: Civil ifjúsági éves jelentés, *Új Ifjúsági Szemle*, (4), 27-36.
11. Bereiné Dobos Irma: Felsőfokú végzettségű munkanélküli pályakezdők. *Magyar Felsőoktatás*. 1993/3.
12. Berényi Eszter (2006): Ifjúság, iskola, oktatás. In: Civil ifjúsági éves jelentés, *Új Ifjúsági Szemle*, (4), 14-20.
13. Blaskó Zsuzsa (2002): Pályakezdő diplomások a munkaerő piacon – egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat néhány tanulsága in. *Educatio* 11.2., 301-312.
14. Bugovics Zoltán (2004): Egy médiakutatás főbb eredményei. *Kultúra és Közösség*(1), 68-78.
15. Castells, Manuel (2001): *La era de la información. Economía, sociedad y cultura. Volumen I: La sociedad* red. México: Siglo XXI.
16. Coleman, James S. (1976): A serdülők szubkultúrája és az iskolai teljesítmény. In: Pataki Ferenc (szerk.): *Pedagógiai szociálpszichológia*. Budapest: Gondolat Kiadó, 588-600.
17. Csoba Judit (2006): *Foglalkoztatáspolitikai, oktatási segédanyag*. Debrecen.
18. Demetrovics Zsolt (1997): *Drogkultúra, drogfüggés, társkapcsolatok. Ultrakisebbségek Magyarországon*. Budapest: MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont
19. Echo Survey (2005): *Kényszerből a felsőoktatásba, kevésbé egyenlő diplomák és diplomások, kutatási beszámoló*, 10-22.
20. *Employment in Europe, 2005* (Európai Foglalkoztatási és Szociális Bizottság, Luxemburg)
21. *Eurostat pocketbooks, Cultural statistics*, European Communities, Luxembourg. 2007
22. Fábri György (2001): A felsőoktatás munkaerő-piaci visszajelzései: a kutatások tükrében in: *Magyar felsőoktatás*, 11/3, 33-35.
23. Fónai Mihály – Filepné Nagy Éva (2001): A roma tanulók helyzete a közoktatásban Szabolcs-Szatmár -Bereg megyében. *Educatio*, 10 (1), 169-177.
24. Fóti János – Lakatos Miklós (2006a): *Foglalkoztatottság és munkanélküliség, A munkanélküliség változásai 2001 és 2005 között*, Budapest: Regiszter Kiadó, 91-121.
25. Fóti János – Lakatos Miklós (2006b): *Foglalkoztatottság és munkanélküliség, A foglalkoztatottak strukturális jellemzői*, Budapest: Regiszter Kiadó, 22-27.
26. Fóti János – Lakatos Miklós (2004): *Foglalkoztatottság és munkanélküliség, A foglalkoztatottak főbb jellemzői*, Budapest: Regiszter Kiadó, 13-37.
27. Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.) (2006): *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Kiadó
28. Gábor Kálmán – Kabai Imre – Matiscsák Attila (2003): *Információs társadalom és az ifjúság*, Szeged: Belvedere Kiadó
29. Gábor Kálmán (1993): *Civilizációs korszakváltás és az ifjúság*. Budapest: Oktatókutatási intézet.
30. Gábor Kálmán (2000): *A középosztály szigete*. Szeged: Belvedere Kiadó
31. Gábor Kálmán (2004a): MOZAIK 2001 – A perifériáról a centrumba. Tézisek a határon túli magyar fiatalok helyzetének értelmezéséhez. *Erdélyi Társadalom* 2 (2), 9-23.
32. Gábor Kálmán (2004b): Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere Kiadó, 28-72.
33. Gábor Kálmán (2005): *Fesztiválok ifjúsága és a drog*. Szeged: Belvedere Kiadó

34. Gabrityné dr. Molnár Irén – Mirincs Zsuzsa (szerk.) (2002): *Holnaplátók. Ifjúsági közérzet-mérleg*. Szabadka: Magyarországkutató Tudományos Társaság
35. Gács János (2005): A lisszaboni folyamat – egy hosszú távú stratégia rejtélyei, elméleti problémái és gyakorlati nehézségei, *Közgazdasági szemle*, LII. évfolyam, 205-230, március.
36. Galasi Péter- Tímár János (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerő piacon in.: *Magyar felsőoktatás*, 11/1-2.
37. Giddens, Anthony (2003): *Szociológia*. Budapest: Osiris Kiadó
38. Iglesias de Ussel, Julio (1997): *Los valores familiares de los jóvenes*, Universidad de Granada.
39. INE (Nemzeti Statisztikai Hivatal, Spanyolország): *Encuesta de Población Activa (EPA)*, cuatro trimestre de 2004
40. INE: *evolución y variaciones de actividad, ocupación y paro, por sectores*, 1992-2003.
41. Internetes forrás-1: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl7_01i.html
42. Internetes forrás-2: <http://www.oecd.org/dataoecd/49/17/35311939.pdf>
43. Internetes forrás-3: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl7_02_03ib.html
44. Internetes forrás-4: <http://www.sulinet.hu/tartfciikk/Kebb/0/18919/1>
45. Internetes forrás-5: <http://www.gallup.hu/Gallup/orszagkep/oim10.htm>
46. Internetes forrás-6: <http://www.gallup.hu/Gallup/orszagkep/oim6.htm>
47. Internetes forrás-7: <http://www.gallup.hu/Gallup/orszagkep/oim23.htm>
48. Internetes forrás-8: http://www.phil-inst.hu/uniworld/vt/szoc/tomka_1.htm
49. Internetes forrás-9: <http://www.injuve.mtas.es/injuve/contenidos.item.action?id=1990283996&menuId=>
50. Kalocsai Kornél (2002): *Adalékok Borsod-Abaúj-Zemplén megye és a spanyolországi Asturias tartomány összehasonlító gazdasági elemzéséhez*. Miskolc.
51. Kelemen László (1981): *Pedagógiai pszichológia*. Budapest: Tankönyvkiadó
52. Kertesi Gábor (1994): *Cigány gyerekek az iskolában, cigány felnőttek a munkaerőpiacon*. MTA Közgazdaságtudományi Intézete. Budapest, (Kézirat.)
53. Köpeczi – Bócz Tamás – Papp Livia – Sívágó Ilona – Wiedermann János (2000): *Az Európai Szociális Alap működésének gyakorlati megismerése*. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet.
54. KSH, 2007, *Lakossági munkaerő felmérés*
55. *Labour Force Survey*, 2002
56. Lemkow, Louis – Espluga, Josep – Baltiérrez, Josep: *National Report Spain*, 2002. 20-23.
57. López Blasco, Andreu-Viscarret, Juan-Rodríguez, Germán (2002): *National Report for project Youth Policies and Participation for Spain*. Valencia.
58. Lukács Péter (2004): A felsőoktatás expanziója. In.: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere Kiadó, 19-24.
59. Martín Criado, Enrique (1998): *Producir la juventud. Crítica de la sociología de la juventud*. Madrid: Istmo.
60. Mészáros György (2003): Techno-house szubkultúra és iskolai nevelés. *Iskolakultúra*, (9), 3-63.
61. Molnár Zsuzsa – Máder Miklós – Pillók Péter (2006): F fiatalok vagyoni helyzete. In: Civil ifjúsági éves jelentés, *Új Ifjúsági Szemle*, (4), 37-45.
62. Murányi István (2004): Identitás, nemzeti identitás, In.: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere Kiadó, 77-81.
63. *Nemzetközi Statisztikai Évkönyv*, KSH, 2001.
64. Nyári Katalin (1997): Droggondok. *Belügyi Szemle*, (11), 90-99.
65. *OECD foglalkoztatási körkép*. 2003.
66. Oláh Anna (2000): A cigánygyerekek továbbtanulásának családi háttere. *Család, gyermek, ifjúság*, (3-4), 27-35.
67. Pető Zoltán – Boda Krisztina – Szabó Pál – Túry Ferenc (1997): Deviancia-jelenségek a középiskolás korban. In: Pető Zoltán (szerk.): *Devianciajelenségek serdülőkorban*. Sopron: Edutech Kiadó, 68-77.
68. Rácz József (1995): Ifjúsági marginalizáció, ifjúsági szubkultúrák. In: Gzásó Ferenc – Stumpf István (szerk.) *Vesztesek. Ifjúság az ezredfordulón*. Budapest: Ezredforduló Alapítvány, 46-69.
69. Rácz József (1996): Semmittevés. Lakótelep és szegénynegyed-mentalitás. *Szociológiai Szemle* (2), 81-93.

70. Rosta Gergely (2002): Ifjúság és vallás. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (szerk.) (2001): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I.* Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 220-239.
71. Rosta Gergely (szerk.) (2003): *Ifjúság, vallás, értékrend.* Budapest: Faludi Ferenc Akadémia
72. Ságvári Bence (2006): Fiatalok közösségben. Részvétel, közélet, politika. In: Civil ifjúsági éves jelentés, *Új Ifjúsági Szemle*, (4), 67-72.
73. *Spanyol Munkaügyi és Szociális Minisztérium jelentése az önfoglalkoztatás jellemzőiről, 2004 február.*
74. Szabó Andrea, Bauer Béla – Laki László (szerk.) (2002a): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I.* Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet
75. Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.) (2002b): *MOZAIK 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében.* Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet
76. Szapu Magda (2002): *A zürkorszak gyermekei, Mai ifjúsági csoportkultúrák* Budapest: Századvég Kiadó
77. Szapu Magda (2004): A zene mentén szerveződő mai ifjúsági csoportkultúrák. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben.* Szeged: Belvedere Kiadó, 108-121.
78. Szekeres Melinda (1995): Ifjúság a hetvenes években. In: S. Nagy Katalin (szerk.): *Józsa Péter Emlékkönyv.* Budapest: Magyar Szociológiai Társaság – Művészetszociológiai Szakosztály, BME Szociológiai Tanszék, 88-90.
79. Szilágyi István (1996): *Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban.* Budapest: Napvilág Kiadó, 173-201.
80. Tamás Pál – Tibori Tímea (szerk.) (2005): *Ifjúságpolitikák.* Budapest: Új Mandátum Kiadó – MTA SZKI
81. Utasi Ágnes (2002): *A társadalmi integráció és szolidaritás alapjai: a bizalmas kapcsolatok.* Századvég, (2), 3-26.
82. Varga László (2006): Fiatalok és foglalkoztatás Magyarországon. In: Civil ifjúsági éves jelentés, *Új Ifjúsági Szemle*, (4), 21-26.
83. Wim Kok jelentése az Európai Bizottság számára, 2003